

Marta Zaręba

Intencje a pragnienia i przekonania

Warszawa 2023

Publikacja została sfinansowana ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/11/N/HS1/04776 w ramach konkursu Preludium 6 oraz środków Wydziału Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Seria: Biblioteka „Filozofii Nauki” t. XVI

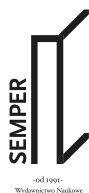
Recenzentka: Urszula Żegleń

© Copyright by Marta Zaręba and Wydawnictwo Naukowe Semper®, Warszawa 2023

© All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior permission of the publishers, Wydawnictwo Naukowe Semper®

© Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk, odtwarzanie lub przetwarzanie fragmentów tej książki w mediach każdego rodzaju wymaga pisemnego zezwolenia Wydawnictwa Naukowego Semper®

ISBN: 978-83-7507-320-1

Redakcja i Studio Graficzne:
ul. Mariensztat 8
00-302 Warszawa
tel./fax: (+22) 538 92 03
e-mail: redakcja@semper.pl
www.semper.pl

Dział handlowy i księgarnia firmowa:
ul. Bednarska 20A
00-321 Warszawa
tel./fax: (+22) 828 49 73
e-mail: handlowy@semper.pl
www.semper.pl/sklep

Printed in Poland

Spis treści

Przedmowa	13
Wstęp	15
Zarys problematyki	15
Cel pracy	21
Struktura rozprawy	22
CZĘŚĆ I. SPÓR O NATURE INTENCJI. KRYTYCZNA ANALIZA WYBRANYCH REDUKCJONISTYCZNYCH I ANTYREDUKCJONISTYCZNYCH KONCEPCJI INTENCJI	27
Rozdział 1. Intencje jako pary pragnień i przekonań	29
1. Model pragnieniowo-przekonaniowy	30
1.1. Davidsonowskie ujęcie intencji towarzyszących intencjonalnym działaniom	30
1.2. Redukcjonistyczne koncepcje intencji prospektywnych	33
1.3. Przyczynowa teoria działania intencjonalnego	35
1.4. Wyzwanie Davidsona	36
2. Krytyczna analiza modelu pragnieniowo-przekonaniowego	38
2.1. Intencje jako stany redukowalne do pragnień i przekonań	38
2.2. Pragnienia a pronastawienia	39
2.3. Davidsonowska koncepcja racji a Hume'owska teoria motywacji ..	41
2.4. Racjonalność działań intencjonalnych	42
2.5. Krytyka Davidsonowskiego ujęcia racji działań	46
2.6. Zarzuty pod adresem redukcjonistycznych ujęć intencji prospektywnych	47
3. Podsumowanie	49
Rozdział 2. Intencje jako sądy bezwarunkowe	53
1. Davidsonowska koncepcja zamierzeń jako sądów bezwarunkowych	54
1.1. Intencje prospektywne a czyste zamierzenia	54
1.2. Zamierzenia a przekonania	56
1.3. Zamierzenia a pragnienia	58
1.3.1. Pragnienia jako sądy warunkowe	58
1.3.2. Intencje jako sądy bezwarunkowe	60
2. Krytyczna analiza Davidsonowskiej koncepcji intencji	61
2.1. Stany zamierzania a sądy wartościujące	62
2.2. Davidsonowskie ujęcie intencji a model przekonaniowy	62

2.3. Działanie a sąd bezwarunkowy.	64
2.4. Zarzuty Michaela Bratmana	64
2.4.1. Zarzut z sytuacji Buridanowskiej	65
2.4.2. Zarzut z pogwałcenia zasady aglomeratywności	66
2.5. Intencje a sądy jednostkowe i ogólne.	68
2.6. Zamiary a przekonania wartościujące	70
3. Podsumowanie	71
Rozdział 3. Intencje jako przekonania autoreferencyjne	75
1. Kognitywizm w kwestii rozumu praktycznego	76
2. Intencje jako samospełniające się oczekiwania	79
2.1. G. E. M. Anscombe o relacji między wiedzą a intencjonalnymi działaniami	79
2.2. Pragnienie samowiedzy a samoprzewidywanie działań	81
2.3. Zarzuty pod adresem J. D. Vellemana koncepcji intencji	83
2.3.1. Samospełniające się przewidywania niebędące intencjami	83
2.3.2. Oczekiwania wystąpienia skutków ubocznych.	84
2.3.3. Zarzut z myślenia życzeniowego	84
3. Intencje jako przekonania pragnieniopodobne.	85
3.1. Działania racjonalne a przekonania o działaniu.	86
3.2. Setiyi krytyka koncepcji G. E. M. Anscombe i D. Davidsona	88
3.3. Intencje jako przekonania pragnieniopodobne	89
3.4. Zarzuty pod adresem koncepcji intencji Kierana Setiyi	91
3.4.1. Obrona Davidsonowskiego ujęcia relacji między działaniami a przekonaniami.	92
3.4.2. Czy związek między działaniem a przekonaniem ma charakter konieczny?	92
3.4.3. Kierunek dopasowania pragnień i przekonań	94
4. Porównanie przekonaniowej koncepcji intencji J. D. Vellemana i K. Setiyi	95
5. Odrzucenie przekonaniowego modelu intencji.	96
5.1. Zarzut z myślenia życzeniowego	97
5.2. Przekonania jako stany o kierunku dopasowania <i>umysł-do-świata</i>	99
5.3. Woluntaryzm doksastyczny w kwestii nabywania przekonań	99
5.4. Wolitywna ingerencja w proces nabywania przekonań i intencji	101
5.5. Zamierzenia jako nieracjonalne przekonania nabywane w sposób życzeniowy.	102
5.6. Model przekonaniowy a zamierzenia podjęcia działań trudnych	104
5.7. Zamierzenia a zamierzenia usiłowania podjęcia działania trudnego.	105
5.8. Silny warunek przekonania a działania trudne	108
6. Podsumowanie	110

DODATEK 1. Silny warunek przekonania: analiza szczegółowa	113
A. Interpretacja SWP jako koniecznego warunku przypisania intencji .	114
B. Interpretacja SWP jako warunku racjonalności intencji	116
I. Wąskozakresowe normy racjonalności	116
II. Szerokozakresowe normy racjonalności	117
C. Zarzuty pod adresem SWP	117
D. Precyzacja SWP	119
I. SWP w interpretacji probabilistycznej	119
II. Słaby warunek przekonania	120
III. Prawdopodobieństwo a SWP	122
IV. Przekonania a stopnie pewności	124
V. SWP a przekonania częściowe	126
E. Michaela Bratmana krytyka SWP	128
F. Zakończenie	129
Rozdział 4. Intencje jako praktyczne zobowiązania do działania	133
1. Michael Bratman przeciwko redukcjonistycznym ujęciom intencji	134
1.1. Priorytetowy charakter analizy zamierzeń podjęcia przyszłych działań	134
1.2. Intencje jako zobowiązania do działania	135
1.3. Intencje a dominujące pragnienia	136
1.4. Intencje a racjonalne planowanie działań	137
1.5. Intencje a wymogi racjonalności	139
2. Eksperyment myślowy z symultaniczną grą komputerową	140
2.1. Prezentacja Bratmanowskiego eksperymentu myślowego	141
2.2. Intencje a pragnienia* kierujące	142
2.3. Intencje prospektywne a intencje przyświecające intencjonalnym działaniom	143
3. Krytyka Michaela Bratmana teorii intencji	145
3.1. Normy racjonalności jako normy dopuszczające wyjątki	145
3.2. Zarzut z ekwiwokacji terminu „racjonalny”	146
3.3. Normy racjonalności zamierzeń jako normy <i>pro tanto</i>	148
3.4. Normy racjonalności pragnień* kierujących i intencji	148
3.5. Odrzucenie Bratmanowskiego funkcjonalizmu normatywnego	152
3.5.1. Racjonalność sprawy: zakładana <i>a priori</i> czy wykazywana <i>a posteriori</i> ?	152
3.5.2. Zamiary i usiłowania racjonalnego oraz nieracjonalnego sprawy	153
3.5.3. Funkcjonalizm normatywny <i>versus</i> czysty normatywizm i czysty funkcjonalizm	155
4. Podsumowanie	158

DODATEK 2. Normy racjonalności zamierzeń: analiza szczegółowa	161
A. Warunek spójności wewnętrznej intencji	161
B. Warunek spójności intencji z przekonaniami	162
C. Zasada aglomeratywności zamierzeń.	164
D. Warunek spójności środków i celu.	168
E. Podsumowanie.	171
Podsumowanie Części I.	175
CZĘŚĆ II. INTENCJE A PRAGNIENIA I PRZEKONANIA. W STRONĘ DEONTYCZNEGO MODELU INTENCJI	177
Wprowadzenie do Części II	179
1. Struktura rozważań	179
2. Co odróżnia intencje od pragnień?	181
2.1. Przedmiot pragnień i zamierzeń	181
2.2. Relacja pragnień i zamierzeń do intencjonalnych działań	182
2.3. Rozstrzygający charakter powzięcia pewnego zamierzenia	184
2.4. Spontaniczność pragnień, stabilność zamierzeń	185
2.5. Planowanie i deliberacja praktyczna	185
2.6. Związek pragnień i zamierzeń z przekonaniami	186
2.7. Normy racjonalności	186
3. Argumenty na rzecz ujęcia redukcjonistycznego	187
Rozdział 5. Wybrane koncepcje stanów pragnieniowych	191
1. Treść, modalność, warunki poprawności i spełnienia	191
2. Hedonistyczna koncepcja pragnień	193
2.1. Krytyka koncepcji hedonistycznej	194
2.2. Wady ujęcia intencji jako pragnień w świetle teorii hedonistycznej.	195
3. Motywacyjna koncepcja pragnień.	197
3.1. Krytyka koncepcji motywacyjnej.	198
3.1.1. Zarzut z niemożności konceptualizacji pragnień samoistnego zaistnienia stanów rzeczy	198
3.1.1.1. Pragnienia urzeczywistnienia stanów rzeczy a pragnienia podjęcia działań	198
3.1.1.2. Pragnienia a życzenia	200
3.1.1.3. Pragnienia jako stany motywujące w sensie szerokim	200
3.1.1.4. Pragnienia jako zamaskowane dyspozycje do działania.	201
3.1.1.5. Motywacja aktualna a motywacja kontrfaktyczna	203
3.1.2. Zarzut z niemożności ugruntowania różnicy między pragnieniami a nawykami	203

3.1.3. Zarzut z niemożności wyjaśnienia roli pragnień w procedurze racjonalizacji działań	203
3.2. Wady ujęcia intencji jako pragnień w świetle teorii motywacyjnej .	205
3.2.1. Intencje jako dyspozycje do działania	205
3.2.2. Intencje jako pragnienia w sensie szerokim	206
4. Aksjologiczna koncepcja pragnień	207
4.1. Krytyka doksastycznej i niedoksastyczno-treściowej odmiany koncepcji aksjologicznej	211
4.2. Wady ujęcia intencji jako pragnień w świetle teorii aksjologicznej	213
5. Podsumowanie	215
Rozdział 6. Pragnienia jako nastawienia wartościujące	217
1. Aksjologiczna, nastawieniowa i niedoksastyczna koncepcja pragnień . . .	217
2. Charakterystyka stanów pragnieniowych w ujęciu aksjologicznym	221
2.1. Przedmiot pragnień	221
2.2. Warunki spełnienia i poprawności	222
2.3. Kierunek dopasowania	223
2.4. Pragnienia a normy racjonalności	228
2.5. Pragnienia a deliberacja praktyczna	228
2.6. Pragnienia a motywacja do działania	229
3. Koncepcja aksjologiczna a konkurencyjne teorie pragnień	232
4. Podsumowanie	234
Rozdział 7. Intencje jako nastawienia deontyczne	235
1. Intencje na gruncie koncepcji deontycznej	235
1.1. Modalność, kierunek dopasowania, warunki spełnienia i poprawności	236
1.2. Treść zamierzeń	238
1.2.1. Rodzaje zamierzeń: proste i wzbogacone o komponent planu	238
1.2.2. Własne działania jako przedmiot zamierzeń	239
2. Intencje a imperatywy	240
2.1. Kierunek dopasowania przekonań i zamierzeń	241
2.2. Intencje a wydanie imperatywu skierowanego do samego siebie . .	242
2.3. Intencje a akceptacja imperatywu skierowanego do samego siebie	244
3. Opatywne i deontyczne koncepcje pragnień	246
3.1. Neila Roughley'a opatyczna koncepcja zamierzeń	246
3.2. Frederica Laurii koncepcja pragnień jako nastawień deontycznych	249

3.3. Deontyczna koncepcja intencji a optatywne/deontyczne ujęcia pragnień	250
4. Podsumowanie	252
Rozdział 8. Intencje a pragnienia* kierujące działaniami i usiłowaniami	255
1. Intencje a pragnienia* kierujące	256
1.1. Pragnienia* w świetle Michaela Bratmana teorii intencji	257
1.2. Pragnienia* jako nastawienia deontyczne	258
1.3. Intencje a zamierzenia usiłowania	262
1.4. Intencje a usiłowania	264
1.5. Intencje perspektywne a intencje towarzyszące intencjonalnym działaniom	265
1.6. Intencje jako stany umożliwiające sprawczą samokontrolę	266
2. Podsumowanie	267
Rozdział 9. Intencje a przekonania o działaniu	269
1. Ewidencjonistyczny model nabywania przekonań o działaniu	270
2. Walory modelu ewidencjonistycznego	272
2.1. Zalety przekonaniowej koncepcji intencji	272
2.2. Asercja i paradoks Moore'a	275
2.3. Normy racjonalności intencji	276
2.3.1. Normy racjonalności a zamierzenia podjęcia działań trudnych	277
2.3.2. Paradoks kalendarza	278
2.3.3. Normy racjonalności zamierzeń jako normy <i>pro tanto</i>	279
2.3.4. Zamiary urzeczywistnienia tego, co niemożliwe	281
2.3.5. Spójność etyczna a normy racjonalności intencji	283
2.4. Planowanie działań w świetle modelu ewidencjonistycznego	284
2.5. Nabywanie przekonań o działaniu na gruncie modelu ewidencjonistycznego	285
2.6. Związek intencji i przekonań o działaniu: konieczny czy przygodny?	287
2.7. Wiedza praktyczna o działaniach intencjonalnych	289
2.7.1. Działania rozciągnięte w czasie	290
2.7.2. Działania intencjonalne a minimalizm G. E. M. Anscombe	291
2.7.3. O praktycznym charakterze wiedzy (nie)obserwacyjnej	292
3. Podsumowanie	293
Rozdział 10. Intencje a nastawienia wartościujące	295
1. Intencje a nastawienia wartościujące	296
1.1. Rozumowanie praktyczne: od pragnień do działań	296
1.2. Dyspozycje do działania <i>versus</i> dyspozycje do zamierzania	297
2. Intencje a namysł praktyczny	298

2.1. Akty podjęcia decyzji a zamierzenia	299
2.2. Doksastyczno-nieewaluatywny model namysłu praktycznego	300
2.3. Doksastyczno-ewaluatywny model namysłu praktycznego	301
2.4. Niedoksastyczny model namysłu praktycznego	302
2.5. Namysł praktyczny a rozważania teoretyczne	304
2.6. Rola pragnień, przekonań i intencji w strukturze namysłu praktycznego	305
2.6.1. Namysł praktyczny a nastawienia wartościujące	306
2.6.2. Rola przekonań w deliberacji praktycznej	306
2.6.3. Rozumowanie instrumentalne	308
2.6.4. O możliwości nabycia zamiaru na drodze niedeliberatywnej	309
2.7. Racje na rzecz powzięcia zamiaru a racje na rzecz podjęcia działania	311
Podsumowanie Części II	315
1. Model deontyczny a dezyderaty adekwatnej koncepcji intencji	315
2. Obalenie argumentów na rzecz redukcjonistycznego ujęcia intencji	317
3. Wyniki analiz	318
Zakończenie	321
Bibliografia	323
Indeks	345

Przedmowa

Serdecznie dziękuję Profesor Katarzynie Paprzyckiej-Hausman za lata inspirujących dyskusji filozoficznych i wartościowych rad, dzięki którym praca ta nabrała swojego ostatecznego kształtu. Słowa podziękowań kieruję do Recenzentów mojej rozprawy doktorskiej, prof. Urszuli Żegleń i prof. Mariusza Grygiańca, oraz do wszystkich Uczestników seminarium Zakładu Epistemologii UW – dziękuję za życzliwą i konstruktywną krytykę wielu z przedstawionych w tej rozprawie propozycji. Teresie i Jackowi Hołówkom serdecznie dziękuję za ich nieustające wsparcie udzielane mi na wszystkich etapach pracy akademickiej.

Gorące podziękowania składam także na ręce moich Rodziców i Brata oraz bliskich mi osób – Pauliny, Alicji, Marzeny, Joanny, Natalii, Filipa. Bez ich przychylności i pomocy praca ta z pewnością by nie powstała. Adamowi zaś dziękuję za kilkanaście już lat przyjaźni i wspólnych rozmów, które wywarły duży wpływ na moje filozoficzne (i nie tylko) zapatrywania.